

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" romanında yer alan ikilemeler üzerine bir değerlendirme*

An evaluation on the reduplications in Tarık Buğra's novel "Küçük Ağa"

Ahu Güneri¹ Necmi Akyalçın²

1 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili, Türkiye, e mail: guneriahu@hotmail.com

2 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Türkiye, e-mail: nakyalcin@gmail.com

Özet

Atasözleri, deyimler, kalıp sözlerle birlikte Türkçe söz varlığında önemli bir yeri olan ikilemeler, sözcüklerin anlamı güçlendirmek, pekiştirmek, anlatıma ahenk katmak amaçlarıyla yan yana gelerek oluşturduğu söz öbekleridir. Eserlerde kurgulanan iletilerin okuyucuya daha çabuk, daha derin, daha kalıcı ve daha anlaşılır olarak aktarılmasını için kullanılan söz öbeklerinden biri olan ikilemeler, yükledikleri bu işlevler nedeniyle sanatçılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yeri olan Tarık Buğra'nın da romanlarında ikilemeye çokça yer verdiği görülmektedir. Eserlerinde yer alan ikilemelerin tesadüfi olmadığı ve de sanatçının vermek istediği iletileri ve anlamları kurgulamada önemli bir yeri olduğunun ortaya konulması amacıyla bu makalede Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanında yer alan ikilemeler; türleri, kullanım sıklığı ve yazım yönleriyle ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Söz Varlığı, İkileme, Küçük Ağa, Tarık Buğra

Abstract

Reduplications, which have an important place in Turkish vocabulary together with proverbs, idioms, and formulaic words, are phrases formed by words coming together to strengthen the meaning, reinforce, and add harmony to the expression. Reduplications, one of the phrases used in order to convey the messages constructed in the works to the reader in a quicker, deeper, more permanent and more understandable way are used extensively by the artists due to these functions. It is seen that Tarık Buğra, who has an important place in the History of Turkish

* Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Necmi Akyalçın tarafından yürütülen 2023 Haziran'ında savunulacak olan "Tarık Buğra'nın Romanlarında Söz Varlığı" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Citation/Atıf: GÜNERİ A, AKYALÇIN. N. (2022). Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" romanında yer alan ikilemeler üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Language and Awareness*. 1(2),63-73.DOI: 10.33390/ijla.1875

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Ahu Güneri
E-mail: guneriahu@hotmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Literature, gives a lot of place to reduplication in his novels. In this article, the types of reduplications in Tarık Buğra's Küçük Ağa novel are discussed in terms of frequency of use and spelling, in order to reveal that the reduplications in his works are not accidental and have an important place in constructing the messages and meanings that the artist wants to convey.

Keywords: Vocabulary, Reduplication, Küçük Ağa, Tarık Buğra

1. GİRİŞ

İkilemeler, sözcüklerin anlamı güçlendirmek, pekiştirmek, anlatıma ahenk katmak amaçlarıyla yan yana gelerek oluşturduğu söz öbekleridir. Günlük dilde olduğu gibi edebî metinlerde de sıkça kullanılan bu yapılar, söz varlığının tartışılmaz biçimde en önemli öğelerinden biridir. Dilin gelişimiyle birlikte ikilemeler de farklı görünüm-leriyle dildeki yerlerini almaktadırlar.

İkileme ile ilgili farklı tanımlar ve adlandırmalar yapılmıştır:

“Türkçemizin bir anlatım gücü, kullanım zenginliği olan ve diğer dillerde çok az rastlanılan ikilemelerin yeni kalıpları, dilin canlı bir varlık olması özelliği gereği her geçen gün söz varlığına katılmaktadır.” (Akyalçın, 2007: s. 22)

İkileme yerine zaman zaman farklı terimler de kullanılmıştır. “Türk Dilbilgisi” eserinde Ahmet Cevat Emre (1945, s. 541-548), ikilemeleri “Yineleme, İkizleme, Katmerleme” başlığı altında irdelemiş ve “güm güm ötmek, şakır şakır akmak, harıl harıl işlemek” gibi örneklerin dışında “şapır şupur öpmek, pat küt vurmak” gibi ikilemeleri de ikizleme ve yineleme olarak örnek vermiştir.

İkilemeleri “kelime koşmaları” olarak adlandıran Mehmet Ali Ağakay (1954, s. 97-104), Türkiye Türkçesinden derlenmiş dört yüz kelime koşmasını inceleyerek koşmalara düzen veren ana kuralları aktarmış ve kelime koşmalarını diziliş ilkeleri ve anlam olarak incelemiştir.

Osman Nedim Tuna (1949, s. 429), “Tekrarlar, Türk dilinde, bilhassa en uygun şartlar altında 7-8 asırlık bir gelişmeden sonra iyice gürbüzleşen ve güzelleşen Türkiye türkçesinde önemli bir yer tutar. Sözlerin belli kurallara bağlı olarak böyle yan-yana kullanılmaları, dilimize kelime yaratma zenginliği, faaliyetlerin her türlüünün, en ince bir şekilde söz ile ifadesini mümkün kılan fiili

şekiller zenginliği ve güzelliği... gibi çok esaslı özellikler kazandırmıştır.” biçiminde açıklayarak tekrarlara örnek olarak da “erik merik, yeşilin yeşili, kara mı kara, zonk-zonk zonk-la-, bel-bel bak-, bakıp-bakıp ağla-, içten-içe” gibi yapılarını vermiştir.

Hasan Eren (1949, s. 283-286), “İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında” adlı makalesinde ikilemelere “el gün, çalı çırpı, çör çöp, ev bark” gibi örnekler vererek ikilemeler için “ikiz kelimeler (hendiadyoin)” terimini kullanılır. Eren gibi “hendiadyoin” terimini kullanan bir diğer araştırmacı da Saadet Çağatay (1978, s. 29)’dır.

Yan yana gelerek anlamı zenginleştiren, güçlendiren, sözcükleri farklı boyuta taşıyan yapıları eserlerinde ikileme olarak adlandıran araştırmacıların bu yapılar için yaptıkları kimi tanımlar da şöyledir:

İkilemeleri çeşitli yönleriyle inceleyen ve eserinin sonunda dizin biçiminde “İkilemeler Sözlüğü”-ne yer veren Vecihe Hatiboğlu, ikilemeleri şöyle tanımlamıştır:

“İkileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu, 1981: s. 9)

Gramer Terimleri Sözlüğü’nde ikilemeler şu biçimde tanımlanmıştır:

“Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yanyana gelmesi: birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak, yorgun argın, düğün dernek, hısım akraba, boy pos endam vb.” (Korkmaz, 1992: s. 82)

Güncel Türkçe Sözlük’te ise “Anlamı güçlendir-

mek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması." (TDK, 2019: s. 1165) biçiminde tanımlanmıştır.

İkilemeler hakkında bir diğer tanım da şöyledir: "İkileme bir sözcüğün ya da yansımali bir birimin tamamının ya da bir kısmının yinelenmesi; ya da sözcüğün anlam özellikleri açısından eşanlamli, zıtanlamli, anlam açısından ilişkili olabileceği başka bir sözcükle birlikte kullanılmasıyla oluşturulan bir anlatım biçimidir." (Aksan, 2001: s.115)

İkilemelerin iki sözcükten oluşarak anlatıma ahenk, derinlik ve akıcılık kattığına, pekiştirici özellik taşıdığına ve bu yapıların ilk yazılı belgelerimiz olan Orhun Yazıtları'nda da karşımıza çıktığına değinen Necmi Akyalçın (2019, s. 84), 400 dolayında kitap, çeşitli dergiler ve gazetelerin taranmasıyla tanıklarıyla birlikte yaklaşık 7000 ikilemeyi Türk diline kazandırdığı Türkçe İkilemeler Sözlüğü'nü hazırlamıştır.

Orhon Yazıtları'nın Türkçenin en eski ve en güzel hitabet örneği olduğunun söylenebileceğini dile getiren Talat Tekin (1998), yazıtlarda kullanılan bu etkili anlatım ve deyişi sağlayan öğeleri ikilemeler, koşutluk, deyimler, atasözleri ve edebî sanatlar olarak sıralamış ve ikilemeler başlığında şunlara değinmiştir:

"Orhon Yazıtları dilinde (ve genellikle Eski Türkçede) anlatımı güçlü ve etkili kılan, güzelleştiren öğelerin başında eş, yakın ya da karşıt anlamlı ikilemeler, onların sıkça kullanımı gelir. Türkçede bu en eski döneminde de ikilemeler bakımından gerçekten çok zengindir ve bunların çoğunda da ses tekrarı, yani alliteration vardır: açsık tosık, ağış barım, arkış tirkış (...)" (Tekin, 1998: 15-16)

Türkçenin söz varlığının her döneminde karşımıza çıkan, farklı terimler altında çok kez tanımlanan ikilemeler; Orhon Yazıtları'ndan günümüze kadar olan yolculuğunda pek çok yönüyle araştırmalara ve eserlere konu olmuştur. Anlatımı güçlendirme, anlatıma ahenk katma işlevleri nedeniyle de şair ve yazarların Türkçenin en eski kaynaklarından itibaren yinelemelere ve ikilemelere yer verdikleri görülmektedir. Bu makalenin konusu olan "Küçük Ağa" romanının yazarı Tarık Buğra, edebiyat dünyasına küçük öykülerle adım atmıştır. İlk romanı "Siyah

Kehribar" olsa da yazarı üne kavuşturan romanı "Küçük Ağa" olmuştur. Öykü ve romanın dışında tiyatro, röportaj, fıkra ve makale alanlarında da başarılı eserler veren Tarık Buğra'nın sanatı üzerine dile getirilen kimi açıklamalar şöyledir:

"Tarık Buğra, öykü ve romanlarının dış dünyadan çok kişilerin iç dünyalarına yönelen ve ruhsal çözümlemeler yapan bir sanatçıdır. Öykülerini toplumsal olaylardan değil de; bireyden hareketle kurar. Eşyanın, olayların iç yüzünü araştırır. Bunun için de, kişilerini yakın çevresiy-le, aile ve komşuluk ilişkileriyle, duygu ve düşünceleriyle ele alır." (Geçgel, 2003: 297-298)

"Tarık Buğra tabiatı görmek için özel bir çaba harcamamıştır. O gözlemlerinden ve hatıralarından geniş ölçüde yararlanarak, içinden geldiği yöreyi ve insanları, hayat mücadeleleri ve yaşama biçimleriyle anlatmaya özen göstermiştir. Tarık Buğra'nın eserlerinin büyük bir çoğunluğunda yansıttığı mekânlar, insanlar, olaylar; onun çocukluk yıllarından itibaren âdeta farkında olmadan, tabii bir biçimde topladığı malzemelerdir." (Özlük, 2009: 60-61)

2. İNCELEME

Bu makalede, kendi yaşamından topladığı malzemelerle eserlerini oluşturan Tarık Buğra'nın vermek istediği iletiler ve anlamları kurgulamada yararlandığı ikilemeler, "Küçük Ağa" romanı sınırları içinde kullanım sıklığı, türleri ve yazım biçimleri yönleriyle incelenmiştir. İncelenen roman 1963 tarihli ilk basımdır.

"Küçük Ağa" romanında toplam 1402 ikileme tespit edilmiştir.

Tespit edilen ikilemeler sınıflandırılırken kuruluş biçimleri göz önüne alınmıştır. Aynı sözcükten oluşan ikilemeler (yinelemeler), sayılarla oluşan ikilemeler, aralıklı ikilemeler, m'li ikilemeler; eş, yakın ve karşıt anlamlılık ilişkileriyle, ses benzerlikleriyle, farklı ekler alma yoluyla bir araya gelmiş ikilemeler biçiminde sınıflandırılan ikilemeler, romanda geçtikleri biçimleriyle alfabetik olarak listelenmiştir. Her birinin romanda geçtiği sayfalar verilmiştir. Eğer ikileme, aynı sayfada birden fazla geçiyorsa ikilemenin geçtiği sayfanın yanına kısa çizgi konularak o sayfada kaç kere geçtiği belirtilmiştir. Örneğin, "bula bula" ikilemesi aynı sayfada iki kere geçtiği için "bula bula (s.

311-2)“ biçiminde gösterilmiştir. Romanda kimi ikilemelerin ayrı yazılmadığı, sözcüklerin arasına virgül, kısa çizgi konulduğu ya da ikilemeyi oluşturan sözcüklerin birleşik yazıldığı görülmüştür. İkilemeler sınıflandırılırken yazımı farklı olan bu ikilemeler olması gerektiği gibi ayrı yazılmış ancak “İkilemelerin Yazımı” bölümünde ele alınarak farklı yazımları incelenmiştir. Konuşma dili ve ağız özelliği gösteren ikilemeler özgün biçimleriyle aktarılmıştır.

Yinelemeler

“Yineleme (reduplication), tabanın belirli bir parçasını ya da tamamını yineleyerek, bu tabandan türetim veya çekim yapma, bir başka deyişle, başka sözcükbiçimler veya sözlükbirimler oluşturma sürecidir.” (Uzun, 2006: s. 42)

Yinelemeleri, “ikizleme” olarak tanımlayan Mehmet Ali Ağakay;

“İkizlemelerin en yalın şekli aynı kelimenin, olduğu gibi, hiç değişmeksizin iki defa yan yana getirilmiş halidir.” (Ağakay, 1953: s. 190) biçiminde açıklamıştır.

Hasene Aydın (2018, s. 181), “Süreklilik Bildiriminde Tekrarların Kullanımı” adlı çalışmasında “tam tekrar” olarak adlandırdığı yinelemelerin, göstergenin yüzey yapıda aynen tekrarlanması esasına dayanarak söyleme süreklilik anlamı kazandırmak ya da var olan anlamı pekiştirmek üzere sık sık kullanıldığını belirtmiştir.

Romanda yer alan ikilemelerin 524 tanesi yineleme biçimindedir:

abarta abarta (s. 183), acele acele (s. 37, 97, 207, 309), acı acı (s. 151, 256, 363), açık açık (s. 210, 293, 328), ağır ağır (s. 11, 115, 129, 148, 313, 327), akın akın (s. 95), alaylı alaylı (s. 111), alçaktan alçaktan (s. 195), alık alık (s. 155), arsız arsız (s. 77, 117), annacına annacına (s. 112), atlaya atlaya (s. 245), aval aval (s. 148), avel avel (s. 201), ayrı ayrı (s. 117, 169, 224, 335), bağıra bağıra (s. 54, 78, 147, 204, 212), baka baka (s. 241, 277, 350), bar bar (s. 152, 219, 341), basa basa (s. 358), bassanız bassanız (s. 218), bastıra bastıra (s. 91), başka başka (s. 51, 270), bekledi bekledi (s. 252), beklie beklie (s. 30), bel bel (s. 204), birçok birçok (s. 157), bile bile (s. 149, 152, 208, 241, 253, 331), boğuk boğuk (s. 290), bol bol (s. 19, 26, 33, 87, 150, 170, 240, 246, 347), böğüre böğüre (s. 54), bula bula (s. 311-2),

bütün bütün (s. 123, 264), cayır cayır (s. 154), cıvı cıvı (s. 27), ciddi ciddi (s. 347), çabalaya çabalaya (s. 95), çabuk çabuk (s. 207), çakmak çakmak (s. 50), çapkın çapkın (s. 120), çatır çatır (s. 329), çeşit çeşit (s. 50-2, 88-2, 145, 242, 270, 293, 311), çın çın (s. 239), çıpıl çıpıl (s. 303), çin çin (s. 259), çıtırdaya çıtırdaya (s. 214), çığneye çığneye (s. 298), çok çok (s. 98, 270), dağıta dağıta (s. 243), dalgalandıra dalgalandıra (s. 292), dalgın dalgın (s. 31, 128, 322, 367-2), damla damla (s. 270), değiştire değiştire (s. 21), deli deli (s. 231), derin derin (s. 216), dertli dertli (s. 232, 250), devrile devrile (s. 212), didik didik (s. 178, 179, 189, 238, 270), dik dik (s. 78, 149, 161, 232), dikkatli dikkatli (s. 116), diye diye (s. 85), dolu dolu (s. 234, 266), donuk donuk (s. 21, 24), döve döve (s. 52), dur dur (s. 29, 117), durdu durdu (s. 324), durup durup (s. 344), duysa duysa (s. 209), düşününe düşününe (s. 333), endişeli endişeli (s. 264), fır fır (s. 63, 65, 100), gele gele (s. 78), gevşek gevşek (s. 326), gıcır gıcır (s. 45), girse girse (s. 214), gitse gitse (s. 47), giyip giyip (s. 203), güle güle (s. 177), gün gün (s. 357), gürültülü gürültülü (s. 369), hadi hadi (s. 121), hafif hafif (s. 58, 99, 146, 186), harıl harıl (s. 110, 112, 210, 261), haydi haydi (s. 92), hele hele (s. 30, 50, 233, 239, 348), hemen hemen (s. 58, 74, 84, 85-2, 101, 182, 184, 227), hıçkırma hıçkırma (s. 99), hırçın hırçın (s. 97), hırslı hırslı (s. 54, 205), hızlı hızlı (s. 8, 26, 28, 46, 58, 98, 195, 320, 335, 341), ışıl ışıl (s. 36), için için (s. 9, 256), inadına inadına (s. 323), inim inim (s. 137), istemiye istemiye (s. 202), isteye isteye (s. 208), istiyeye istiyeye (s. 19), işte işte (s.109), kabara kabara (s. 156), kademe kademe (s. 120), kara kara (s. 200, 204), kat kat (s. 91), kavanoz kavanoz (s. 39), kaşıya kaşıya (s. 302), kese kese (s. 298), kesik kesik (s. 164, 267, 369), keyifli keyifli (s. 133, 284, 341, 367), keyfli keyfli (s. 230, 358), kıpır kıpır (s. 295), kırış kırış (s. 8, 262, 264, 331, 351), kısa kısa (s. 191, 258), kıvrır kıvrır (s. 13-2, 73), kıvrım kıvrım (s. 91), kim kim (s. 253, 267, 364), kişneye kişneye (s. 369), koca koca (s.188, 300), kolay kolay (s. 85, 90, 240), konuşa konuşa (s. 38), korka korka (s. 119), koşa koşa (s. 12-2, 45, 134, 177), kör kör (s. 149), köy köy (s. 309, 332), lâpa lâpa (s. 278), mahzun mahzun (s. 45, 251), mânalı mânalı (s. 214), manâli, manâli (s. 237), mırıldana mırıldana (s. 91, 334), mışıl mışıl (s. 14), mini mini (s. 58, 66-2, 177), okşaya okşaya (s. 173, 314), okuya okuya (s. 200), olsa olsa (s. 91, 107, 151, 186, 193, 239, 326, 350, 358), öğüre öğüre

(s. 63), parça parça (s. 18, 78, 201, 238), parmak parmak (s. 200, 227), pat, pat (s. 95), perde perde (s. 114, 212), pırlıl pırlıl (s. 13, 17, 46, 54, 55, 61, 63, 80, 100, 109, 122, 222, 272, 306, 326), pıt pıt (s. 46), pis pis (s. 169), puflaya puflaya (s. 21, 182), pütür pütür (s. 57-2), rahat rahat (s. 339), renk renk (s. 39, 53), sallana sallana (s. 34, 52, 62, 63, 221, 329, 357), sallaya sallaya (s. 134, 285), sarsıla sarsıla (s. 28-2, 65-2), saygılı saygılı (s. 18), sesli sesli (s. 132, 368), sessiz sessiz (s. 65, 234, 278), seve seve (s. 265, 276), sıcak sıcak (s. 277, 331), sık sık (s. 28, 34, 35, 56, 61, 76, 101-2, 151, 225, 235, 258, 269, 274, 275, 276, 321, 334), sıkı sıkı (s. 34, 122, 274), sıra sıra (s. 184), sırta sırta (s. 168, 171, 306), sıvazlıya sıvazlıya (s. 111), sınırlı sınırlı (s. 155, 252, 259), soluya soluya (s. 98, 99, 217, 220, 261), sonra sonra (s. 35, 67-2, 123, 146, 175), söylemeye söylemeye (s. 91), söylene söylene (s. 203), suratına suratına (s. 231), sürte sürte (s. 131), sürüklene sürüklene (s. 303), şakır şakır (s. 194), şapşal şapşal (s. 38, 323), söyleye söyleye (s. 153), şak şak (s. 157, 161), şaşkın şaşkın (s. 163, 187, 206, 219, 288), şıpr şıpr (s. 332), şöyle şöyle (s. 147), tabi tabi (s. 29, 82), tak tak (s. 47), takım takım (s. 290), takır takır (s. 38), tamam tamam (s. 61, 187), tane tane (s. 73, 110, 111, 204, 339), tarayıp tarayıp (s. 87), tatlı tatlı (s. 171, 187, 222), tek tek (s. 18, 94, 162, 163, 220, 238, 294, 347, 360, 368), tekrar tekrar (s. 32, 89), tekrarıya tekrarıya (s. 297), temiz temiz (s. 33), ters ters (s. 51, 77, 150, 155, 261, 286, 305), tıklım tıklım (s. 356), tıp tıp (s. 146), tıptıptır (s. 173-2), tir tir (s. 140, 192, 219, 282), titreşe titreşe (s. 287), titreye titreye (s. 369), tok tok (s. 255, 260), tomur tomur (s. 272), topu topu (s. 257, 261, 301), turuncu turuncu (s. 18), tuta tuta (s. 115), usul usul (s. 94), utana utana (s. 272), uyansa uyansa (s. 280), uzun uzun (s. 9, 58, 65, 66, 89, 150, 160, 189, 265, 272, 362), üstüne üstüne (s. 240), üzgün üzgün (s. 133), vah vah (s. 38, 283-2), vere vere (s. 238), vıcık vıcık (s. 55), vır vır (s. 79, 158), ya ya (s. 166), yana yana (s. 273), yapıp yapıp (s. 360), yavaş yavaş (s. 20-2, 21, 129, 130, 152, 155, 158, 168, 169-4, 171, 173-5, 174-9, 175-5, 240, 269), yeni yeni (s. 66, 118, 249, 277, 330), yer yer (s. 27, 53-2, 55, 64, 180, 249), yılışık yılışık (s. 185), yo yo (s. 83, 163), yok yok (s. 32, 136, 241), yoklayıp yoklayıp (s. 64), yukarıdan yukarıdan (s. 138), yuvarlak yuvarlak (s. 251), yürüye yürüye (s. 122, 167), zaman zaman (s. 177, 235), zangır zangır (s. 194, 282), zorlaya zorlaya (s. 34, 142)

Sayılarla Oluşan İkilemeler

İki sayının bir arada kullanılmasıyla oluşan ikilemelerde; kimi zaman üleştirme, ad durum ve yapım eklerinin yer aldığı, kimi zaman ise sayıların eksiz bir araya geldikleri görülmektedir. Sayılarla oluşan ikilemelerin kimileri de yineleme biçimindedir.

Romanda 173 ikileme, sayılarla oluşturulmuştur:

altı yedi (s. 120, 342), beş altı (s. 60, 96, 161, 262), beş on (s. 47, 49, 55, 111, 154, 177, 195, 197, 222, 246, 252, 255, 269, 276-2, 286, 288, 290-2, 299, 316, 352), beş on bin (s. 191), bir bir (s. 77, 108, 127, 135, 159, 183, 208, 226, 228, 234, 238, 287, 303, 307, 336), bir bir buçuk (s. 58, 197, 287, 274), bir iki (s. 95, 97, 155-2, 159, 162, 215, 295, 296, 335, 336, 360-3, 365), birer birer (s. 52, 188, 289, 347), birer ikişer (s. 75, 155), doksan yüz (s. 283), dört beş (s. 25, 71, 372), iki üç (s. 26, 101, 125, 148, 177, 189-2, 209, 232, 271), iki üç yüz (s. 201, 318), ikili üçlü (s. 61, 243), ikişer üçerlik (s. 231), kırk elli (s. 224, 263, 279, 281, 302, 315), kırk kırkbeşlik (s. 123), kırkar ellişer (s. 274), on onbeş (s. 86, 115, 119, 325, 338), on on iki (s. 104), onar onbeşer (s. 245, 267), onbeş yirmi (s. 298, 348), ondört onbeş (s. 189), otuz kırk (s. 260, 288), sekiz on (s. 62, 120, 134, 282, 284-2, 326, 347), üç beş (s. 12, 23, 20, 60, 62, 83, 100, 112, 154, 159, 165, 177, 189, 190-2, 194, 209, 219, 224, 230, 259-2, 260, 287, 291, 292, 322-2, 344, 360, 371), üçünü beşini (s. 19), üç dört (s. 7, 43, 153), üçer beşer (s. 19, 74, 101, 225, 302, 370), üçerli dörderli (s. 287), yedi sekiz (s. 274), yediden yetmiş (s. 148), yirmi otuz (s. 241), yirmi yirmi beş (s. 119, 231, 257-2), yirmibeş otuz (s. 77), yüzde yüz (s. 69, 70, 276, 318, 351, 355)

beş on bin (s. 191), iki üç yüz (s. 201, 318) ikilemelerinde ilk öğelerin bir unsurunun derin yapıda olduğu görülmektedir. İkilemeleri oluştururken “beş *bin* on *bin*, iki *yüz* üç *yüz*” biçiminde ortak sayıları kullanarak tekrara düşmemek amacıyla ilk “bin ve yüz” sözcükleri derin yapıda bırakılmış ve yüzey yapıya çıkarılmamıştır.

Aralıklı İkilemeler

Küçük Ağa romanında kimi ikilemelerin aralarına başka sözcüklerin girdiği, ancak bu yapıların ikileme özelliğini devam ettirdiği görülmektedir. Üstünova (1998) ve Hatiboğlu (1981) bu ikilemeleri “aralıklı ikilemeler” olarak adlandırmışlardır.

Üstünova (1998, s. 466), “Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler” adlı makalesinde, aralıklı ikilemelerin kimi kez aynı, kimi yakın anlamlı, kimi karşıt anlamlı sözcüklerin, sözcük öbeklerinin arasına başka sözcüklerin girmesiyle oluşan kalıplaşmış ya da kalıplaşmaya meyilli yapılar olduğunu açıklamıştır. Hatiboğlu (1981, s. 22) ise aralıklı ikilemelerin anlamı pekiştirmek ve güçlendirmek amacı taşıdığından söz ederek bu yapıların en az üç sözcükten kurulabildiğine değinmiştir.

Tespit edilen ikilemelerden 27 tanesi aralıklı ikilemedir:

ancak ve ancak (s. 178, 293, 350); bir aşağı bir yukarı (s. 89); bir o yana, bir bu yana (s. 247); bir sağa, bir sola (s. 63, 161, 303), dinç mi dinç (s. 256), er oğlu erlerle (s. 140), genç mi genç (s. 256), ha varmış ha yokmuş (s. 214), iç babam iç (s. 75), karanlık mı karanlık (s. 122), namaz yok niyaz yok (s. 74), ne olur ne olmaz (s. 141, 258-2, 305); ne yapar, ne eder (s. 359), neyi var neyi yoksa (s. 17), susmuş da susmuştu (s. 9), üç aşağı beş yukarı (s. 175); ya var, ya yoktu (s. 128); yarı şaka, yarı ciddî (s. 306), yermisin yemez misin (s. 20); yol bilmez, yordam bilmez (s. 103)

m’li İkilemeler

Hatiboğlu (1981, s. 21), m’li ikilemelerin ünlüyle başlayan sözcüğün başına ya da ünsüzle başlayan sözcüğün başındaki ünsüz kaldırılarak yerine ‘m-’ sesinin getirilmesiyle ve geriye kalan kısmın olduğu gibi tekrarlanmasıyla oluştuğunu ifade eder. m’li ikilemeler konusunda Hatice Şahin (2019, s. 63), “Türkçede ‘M’li Tekrarlar Üzerine” adlı makalesinde, m’li tekrarların pekiştirme konusu içinde alınmaması gerektiğini çünkü bu yapılarda söz edilen isim ya da fiilin vurgulanmaktan ziyade geçirildiğine ve anlatımda vurgulanmak istenenin bu yapılarda yer alan ismin ya da fiilin olmadığına değinmiştir.

Romanda tekrarlarıyla birlikte 16 tane m’li ikileme yapısı tespit edilmiştir:

amması mamması (s. 140, 366), çavuş mavuş (s. 119), çirkin mirkin (s. 185), domuza momuza (s. 23), haber maber (s. 124), hakkı makki (s. 170), işmiş (s. 133), kahve mahve (s. 78), Kaşıkçıyı maşıkçıyı (s. 148), kuvva muvva (s. 217); padişahım madişahım (s. 50), pencerenin mencerenin (s.

76), silâhlı milâhlı (s. 304), sokak mokak (s. 78), şaka maka (s. 254)

M’li ikilemelerde, anlamı pekiştirme görevi daha öne çıkmaktadır. Ancak bu yapıları masmavi, pespembe gibi pekiştirme sözcükleriyle karıştırmamak gerekir. Akyalçın (2017, s. 32), pekiştirme sözcüklerinin ilk heceleri her ne kadar tekrarlanıyor olsa da bu tekrarlanan hecelerin sözcüğe birleşik olarak yazılmaları gerektiğinden bu tür sözcüklere ikileme denilemeyeceğini belirtir.

Çeşitli Anlam İlişkileri, Ses Benzerlikleri ve Eklerle Oluşan İkilemeler

Romanda eş, karşıt ve yakın anlamlılık ilişkileriyle oluşan ikilemelerle birlikte; ses benzerlikleriyle, farklı ekler alarak bir anlam bütünlüğü oluşturan ikilemeler de bulunmaktadır. Bu ikilemeler 662 tane olup aşağıda alfabetik olarak sıralanmıştır:

açıktan açığa (s. 80, 127, 138, 148, 256, 302, 324, 342), adâb erkân (s. 213), adıyla sanıyla (s. 307, 341), ağız ağıza (s. 217), ağırı sancı (s. 110), ağrısı sızısı (s. 93), ağzını yüzünü (s. 325), akli fikri (s. 153, 352), akıl fikir (s. 54), akla hayale (s. 85), alıp vermek (s. 166), allak bullak (s. 154), altını gümüşi (s. 205), ana baba (s. 56), anasına bacısına (s. 218), arada sırada (s. 104, 198, 271, 279, 323, 341), ard arda (s. 49, 183, 187, 236, 270), arka arkaya (s. 59, 85, 157, 278), asmak kesmek (s. 161), asıp kesmek (s. 184, 394), aslı astarı (s. 131, 217, 338), aşağı yukarı (s. 120, 153, 172, 182, 185, 199, 235, 280), atıp tutmak (s. 229, 344), atlayıp zıplamak (s. 120), bağırıp çağırmaq (s. 9, 48, 78, 261, 285, 371), baş başa (s. 102-2, 124, 214, 269, 332, 335, 338, 363), baştan sona (s. 183), başa baş (s. 326), baştan başa (s. 44), bayram seyran (s. 234), belli belirsiz (s. 17, 23, 29, 38, 61, 99, 109, 172, 190, 256, 273, 292, 322), benzeri benzemezi (s. 235), bıkmadan usanmadan (s. 120, 246), birinden birini (s. 330), bitip tükenmek (s. 247, 250), bitmez tükenmez (s. 145), bitirir bitirmez (s. 265, 307), boşu boşuna (s. 252, 271, 301), boydan boya (s. 261), boylu poslu (s. 45, 68), bugün yarın (s. 251, 256, 267), bugüne bugün (s. 219), bunun burası (s. 92), burun buruna (s. 118, 252, 256, 262), büyük küçük (s. 74), büyültüp küçültmek (s. 73), canını başını (s. 321), canla başla (s. 265, 321-2), coşup dalgalanmak (s. 10), cumbur cemaat (s. 188), çarşı pazar (s. 35), çarşıda pazarda (s. 87, 117), çarşıya pazara (s.

181), çat pat (s. 124), çekip gitmek (s. 198, 228, 267, 271, 339-2), çerden çöpten (s. 236), çıkar çıkmaz (s. 130, 359), çıkmak gitmek (s. 81), çoluk çocuk (s. 68, 88, 181, 188, 218, 265, 287, 291, 299, 301, 365), çulsuz çuvalsız (s. 103, 106), dağ tepe (s. 309), dağa taş (s. 344), dağı taşı (s. 310), dağın taşına (s. 207), dalmak gitmek (s. 9, 210), dalıp gitmek (s. 8, 31, 36, 38, 51, 58, 141, 208, 257), damdan dama (s. 122), danışıp görüşmek (s. 186), darılıp gücenmek (s. 195), delidolu (s. 75, 373), delik deşik (s. 18, 91, 257), derdi günü (s. 344), derlenip toparlanmak (s. 102, 165, 175), derleyip toparlamak (s. 164, 332), devlet millet (s. 312), didinip çabalamak (s. 313), dili damağı (s. 109), diyen diyene (s. 194, 336), diz dize (s. 107), doğma büyüme (s. 67), doğru dürüst (s. 167), doğru yanlış (s. 131), doğrudan doğruya (s. 79, 88, 102, 155, 275, 332, 345, 346, 360), doğup büyüme (s. 137, 153), dolu dizgin (s. 15, 290), donmak kalmak (s. 307), donup kalmak (s. 34, 174, 265, 370), döner dönmez (s. 222), dönerse dönsün (s. 143), durup dururken (s. 257), düşün dernek (s. 199), düşünün taşınmak (s. 42, 140, 275), düşünmek taşınmak (s. 229), düzden düze (s. 280, 337), edebini terbiyesini (s. 75), eder etmez (s. 298), efelerin efesi (s. 65), eğilip bükülmek (s. 72), ekip biçmek (s. 314), el ayak (s. 91), el pençe (s. 18), el ele (s. 158), eli ayağı (s. 207), elifi elifine (s. 364, 368), elini kolunu (s. 294), eli kolu (s. 105, 112, 127, 158-3, 218, 268, 344), elimizde avucumuzda (s. 218), elini yüzünü (s. 20, 64), eni sonu (s. 85), eninde sonunda (s. 19, 54, 220, 228, 266, 275, 303, 309), enine boyuna (s. 150), er geç (s. 318), eş dost (s. 40-2), eşi dostu (s. 117), eşi benzeri (s. 177), evi barkı (s. 44, 140, 265), evirip çevirmek (s. 354), fakir fukara (s. 182), geçmek gitmek (s. 199), geldi geleli (s. 143), gelip geçmek (s. 152-3), gelip geçici (s. 244), gelip gitmek (s. 287), gelir gelmez (s. 27), genci kocası (s. 161), genç ihtiyar (s. 291), gidip gelmek (s. 203, 359), gider gitmez (s. 363), girdisi çıktısı (s. 270), girdisini çıktısını (s. 353), gitmek gelmek (s. 70), giyim kuşama (s. 14), giyinip kuşanıp (s. 345), gizli kapaklı (s. 210, 348), gizli saklı (s. 229), gizliden gizliye (s. 48, 67), görünür görünmez (s. 283), görür görmez (s. 68, 369), görüşüp konuşmak (s. 372), götürülüp getirilmek (s. 216), göz göze (s. 137, 221, 315), göz kulak (s. 147, 188, 362), gülmek oynamak (s. 93), günden güne (s. 340), gürültü patırdı (s. 312, 336, 361), hak hukuk (s. 89, 96, 307, 350), haklı haksız

(s. 92, 182), hal hatır (s. 137, 163), hâle yola (s. 175-2), hali tavrı (s. 70), halinde tavrında (s. 87), haliyle tavrıyla (s. 115), harp darp (s. 312), hatır gönül (s. 208, 344), hatırlar hatırlamaz (s. 143), havadan sudan (s. 333, 360), hayal meyal (s. 26, 31, 98), hesaba kitaba (s. 270), hesapların kitapların (s. 32), hısım akraba (s. 184), hileyi hud'ayı (s. 208), huyundan suyundan (s. 87), ırz namus (s. 140, 185, 204, 238), içi dışı (s. 30), içli dışlı (s. 256), içten içe (s. 103, 128, 164, 244), inceden inceye (s. 89, 189), inmek çıkmak (s. 177), inleyip ahlamak (s. 292), ister istemez (s. 70, 75, 150, 214, 241, 248, 320), iş güç (s. 183, 297), işleri güçleri (s. 79), iş işten (s. 209, 271), işitilir işitilmez (s. 291), işitip duymak (s. 79, 293), itişip kakışmak (s. 20), iyi kötü (s. 82, 113, 131, 208, 225), iyiden iyiye (s. 77, 112, 226, 231, 245, 340), kaçmalı kovalamalı (s. 333), kapar kapamaz (s. 234), kapıp koyuvermek (s. 174, 316), kara kızıl (s. 211), kara kuru (s. 7), karda ayazda (s. 152), karda kışta (s. 309), karda kıyamette (s. 304), karı kız (s. 158, 161, 204, 265, 281, 287, 291), karı koca (s. 182), karınca kararınca (s. 154, 165, 321), karşı karşıya (s. 102, 111, 187, 192, 208, 262, 289, 317, 326), kasaba kasaba (s. 332), kavga gürültü (s. 322), kavgalı dövüşlü (s. 333), kelimesi kelimesine (s. 265), kendi kendileri (s. 182), kendi kendine (s. 41, 78, 107, 132, 210, 239, 330, 356, 361), kendi kendini (s. 189, 197, 206), kesip atmak (s. 9), kılık kıyafet (s. 168, 173), kılı kılına (s. 222), kışta kıyamette (s. 280), kıyısında köşesinde (s. 226), kol bacak (s. 44-2, 50), kol kanat (s. 117), kolundan budundan (s. 51), konuşmak görüşmek (s. 207, 211), konuşup görüşmek (s. 87, 228, 361), kor komaz (s. 141), kör topal (s. 99), körü körüne (s. 129), köşe bucak (s. 35), köşeye bucağa (s. 66), köşeyi bucağı (s. 286), köylüsü kentlisi (s. 165), köyüne kentine (s. 207), kuş kurt (s. 309), küçük büyük (s. 70), mal mülk (s. 238), nefes nefese (s. 48, 50, 128, 291, 325, 370), neyin nesi (s. 150), oduna ocağına (s. 218), oflayıp puflamak (s. 89, 215), okuma yazma (s. 349), oldu bittiye (s. 289), olmak bitmek (s. 162, 206, 299), olmak çıkmak (s. 17) olup bitmek (s. 49, 53, 74, 119, 121, 148, 158, 161, 168, 175, 197, 226, 234, 235-2, 238, 247, 255, 268-2, 273, 320, 343), olup çıkmak (s. 50, 75, 93, 118, 159, 211, 243, 266, 268, 276, 357), olursa olsun (s. 33, 50, 66, 75, 99, 113, 127, 145, 190, 192, 228, 235, 275, 293, 303, 345, 359), omuz omuza (s. 101, 107), oturup kalkmak (s. 173), öğrenir öğrenmez (s. 265), ölçüp biçmek (s. 44, 103,

150, 275), ölüm dirim (s. 191), ölüm kalım (s. 289, 313), önünü ardını (s. 60), ötekinin berikinin (s. 173), ötesini berisini (s. 327), özü sözü (s. 359), paldır güldür (s. 55, 76, 80), paranın pulun (s. 238), parça bölük (s. 56, 277), patlar patlamaz (s. 28), pembe beyaz (s. 40, 60), peşi sıra (s. 300), sabi sübyan (s. 204), saç sakalı (s. 264), sağa sola (s. 139, 212, 214, 230, 371), sağda solda (s. 249, 297), sağdan soldan (s. 115, 288), sağını solunu (s. 63), sağlı sollu (s. 17), sarmaş dolaş (s. 9, 211), saymak dökmek (s. 183, 294), sayıp dökmek (s. 280), sebepli sebepsiz (s. 292), selâm sabahın (s. 226), selâmın sabahın (s. 184), sen ben (s. 191), seni beni (s. 299), senli benli (s. 256), sere serpe (s. 358), serveti samânı (s. 44), ses seda (s. 76), sevilip sayılmak (s. 234), sevilme sayılmak (s. 86), sevip saymak (s. 264, 298), silâh silâha (s. 107, 210), sildi süpürdü (s. 92), silip süpürmek (s. 151), silip atmak (s. 53, 82), silkip atmak (s. 164, 310), sorar sormaz (s. 42), sorup soruşturmak (s. 69, 280), soyu sopu (s. 277), sövüp saymak (s. 121, 301, 363), süklüm püklüm (s. 372), süngü süngüye (s. 56), şapur şupur (s. 30, 92), şen şakrak (s. 38, 39, 62), şöyle böyle (s. 66, 210), şundan bundan (s. 101), talim terbiye (s. 252), tek tük (s. 10, 195, 278, 285), tıpkı tıpkısına (s. 105), tik tak (s. 144), top tüfek (s. 180), toplar tüfekler (s. 49), turuncu siyah (s. 229), tuz ekmek (s. 308), uçar uçmaz (s. 210), uçsuz bucaksız (s. 64, 150), ufak tefek (s. 7, 43-5, 44-3, 276), uzak yakın (s. 39), üstünü başını (s. 292), üst üste (s. 219), var yok (s. 217), varını yoğunu (s. 204, 235), vatan millet (s.149-2, 349), vatanı milleti (s. 112, 198), vatanın milletin (s. 319), yaka paça (s. 180), yakmak yıkmak (s. 88, 275), yakası bağı (s. 168), yalan yanlış (s. 329), yamrı yumru (s. 7), yamru yumru (s. 123, 146, 147), yan yana (s. 292, 369), yanıp tutuşmak (s. 308), yapıp etmek (s. 184, 353), yarı yarıya (s. 85, 175), yarım yamalak (s. 34, 50, 62, 94, 213, 308, 333), yaşına başına (s. 93, 155), yaşlara başlara (s. 101), yaşlı genç (s. 137), yatıp kalkmak (s. 314), yayılır yayılmaz (s. 209), yayan yapıldak (s. 167), yazı kışı (s. 304), yer yemez (s. 292), yerli yersiz (s. 256), yönü yordamı (s. 373), yüzü gözü (s. 292-2), zar zor (s. 329), zehir zemberek (s. 80), zor zar (s. 117, 225)

3. İKİLEMELERİN YAZIMI

İkilemelerin yazımı konusunda TDK Yazım Kılavuzu'nda "İkilemeler ayrı yazılır.", "m ile ya-

pılmış ikilemeler de ayrı yazılır.", "İsim durum ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır." biçiminde açıklama yapılarak bu açıklamalara; adım adım, bata çıka, at mat, baş başa gibi örnekler verilmiştir (TDK, 07.09.2022).

"İkilemeler arasında hiçbir işaret konmasına gerek yoktur. Bazı yazarların ikilemeler arasında kısa çizgi koyduğu görülmektedir:" (Atasoy, 2010, s. 374)

"İkilemeler arasında virgül kullanılması da yanlıştır. Taranan yazılarda, günlük dilde çokça geçen ikilemeler arasında virgül kullanılmadığı, ancak nadir kullanılan ikilemelerde veya sık kullanıldığı halde dikkatten kaçan sayı adlarıyla kurulmuş ikilemelerde de öbeği oluşturan kelimeler arasında virgül kullanıldığı görülmektedir:" (Atasoy, 2010, s. 142)

Küçük Ağa romanında ikilemelerin yazımında büyük oranda yukarıdaki açıklamalara uyulduğu görülmektedir. Ancak romanda yer alan 159 ikilemede; birleşik yazım, virgül ya da çizgi kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Virgülle yazılan ikilemeler:

anasına, bacısına (s. 218)

bayram, seyran (s. 234)

bir, bir buçuk (s. 58, 197, 274, 287)

büyük, küçük (s. 74)

doksan, yüz (s. 283)

düşündü, taşındı (s. 229)

huyundan, suyundan (s. 87)

ikili, üçlü (s. 61, 243)

kaçmalı, kovalamalı (s. 333)

kırk, kırkbeşlik (s. 123)

kırkar, Ellişer (s. 274)

küçük, büyük (s. 70)

oduna, ocağına (s. 218)

onar, onbeşer (s. 245, 267)

ondört, onbeş (s. 189)

otuz, kırk (s. 260, 288)

önünü, ardını (s. 60)

padişahım, madişahım (s. 50)

pat, pat (s. 95)

serveti, samânu (s. 44)

tamam, tamam (s. 61, 187)

üçerli, dörderli (s. 287)

yedi, sekiz (s. 274)

yirmibeş, otuz (s. 77)

Hem virgülle hem virgülsüz yazılan ikilemeler:

akıl, fikir (s. 54), akılı fikri (s. 153, 352)

beş, on (s. 246), beş on (s. 47, 49, 55, 111, 154, 177, 195, 197, 222, 252, 255, 269, 276-2, 286, 288, 290-2, 299, 316, 352)

evi, barkı (s. 44), evimizi, barkımızı (s. 140), evleri barkları (s. 265)

hali, tavrı (s. 70), halinde, tavrında (s. 87), haliyle tavrıyla (s. 115)

hesapların, kitapların (s. 32), hesaba kitaba (s. 270)

ırzımıza, namusumuza (s. 140), ırz, namus (s. 204), ırz namus (s. 185, 238)

iki, üç (s. 26), iki üç (s. 101, 125, 148, 177, 189-2, 209, 232, 271)

karı, kız (s. 281), karı kız (s. 204, 287, 291)

kol, bacak (s. 44), kol bacak (s. 44, 50)

konuşur, görüşürüz (s. 211), konuşur görüşürdük (s. 207)

manâlı, manâlı (s. 237), mânalı mânalı (s. 214)

onbeş, yirmi (s. 298), onbeş yirmi (s. 348)

sağa, sola (s. 212), sağa sola (s. 139, 214, 230, 371)

sağda, solda (s. 249), sağda solda (s. 297)

sağdan, soldan (s. 288), sağdan soldan (s. 115)

tabi, tabi (s. 82), tabi tabi (s. 29)

tek, tek (s. 94), tek tek (s. 18, 162, 163, 220, 238, 294, 347, 360, 368)

tekrar, tekrar (s. 89), tekrar tekrar (s. 32)

üçer, beşer (s. 74), üçer beşer (s. 19, 101, 225, 302, 370)

vah, vah (s. 283), vah vah (s. 38, 283)

vatan, millet (s.149-2, 349), vatani, milleti (s.112), vatani milleti (s. 198), vatanın milletin s. 319)

yaşlara, başlara (s. 101), yaşlarına, başlarına (s. 155), yaşına başına (s. 93)

yo, yo (s. 163), yo yo (s. 83)

yok, yok (s. 136, 241), yok yok (s. 32)

yüzünü, gözünü (s. 292), yüzü gözü (s. 292)

Birleşik yazılanlar:

başabaş (s. 326)

başbaşa (s. 102-2, 124, 214, 269, 332, 335, 338, 363)

baştanbaşa (s. 44)

çatpat (s. 124)

delidolu (s. 75, 373)

dizdize (s. 107)

elele (s. 158)

elpençe (s. 18)

karakuru (s. 7)

karıkocalardan (s. 182)

kılıkılına (s. 222)

sabisübyan (s. 204)

tıptırtıptır (s. 173-2)

tiktaklariyle (s. 144)

üstüste (s. 219)

yakapaça (s. 180)

yanyana (s. 292, 369)

Hem birleşik hem ayrı yazılan ikilemeler:

ardarda (s. 49, 187, 236, 270), ard arda (s. 183),

barbar (s. 152), bar bar (s. 219, 341, 372)

birbir (s. 226), bir bir (s.77, 108, 127, 135, 159, 183, 208, 228, 234, 238, 287, 303, 307, 336),

boşuboşuna (s. 301), boşu boşuna (s. 252, 271),

dikdik (s. 78), dik dik (s. 149, 161, 232)

elikolu (s.105, 158-3, 218, 268), eli kolu (s.112, 127)

eşdost (s. 40), eş dost (s. 40)

fırfır (s. 63, 100), fır fır (s. 65)

gözgöze (s. 137, 221), göz göze (s. 315)

işışden (s. 271), iş işten (s. 209)

karşıkarşıya (s. 192), karşı karşıya (s. 102, 111,

187, 208, 262, 289, 317, 326)
kendikendine (s. 356), kendi kendine (s. 78, 210, 330)
omuzomuz (s. 101), omuz omuz (s. 107)
parçabölük (s. 56), parça bölük (s. 277)
pırıl pırıl (s. 222), pırıl pırıl (s. 13, 17, 46, 54, 55, 61, 63, 80, 100, 109, 122, 272, 306, 326)
şenşakrak (s. 38, 39), şen şakrak (s. 62)
tirtir (s. 140, 219, 282), tir tir (s. 192)
vırvırla (s. 158), vır vır (s. 79)
yarıyamalak (s. 34, 50, 62, 94, 333), yarım yamalak (s. 213, 308)
yarıyarıya (s. 85), yarı yarıya (s. 175)

Kısa çizgi ile yazılanlar:

beş-on bin (s. 191),
doğru-yanlış (s. 131)
kara-kızıl (s. 211)
on-on iki (s. 104),
sen-ben (s. 191)
turuncu-siyah (s. 229)

Hem kısa çizgi ile hem virgül ile yazılanlar:

iki, üç yüz (s. 201), iki-üç yüz (s. 318)
on, onbeş (s. 86, 325, 338), on-onbeş (s. 115, 119)
top-tüfek (s. 180), toplar, tüfekler (s. 49)
yirmi, yirmi beş (s. 231, 257-2), yirmi-yirmibeş (s. 119)

Hem birleşik hem kısa çizgi ile hem de ayrı yazılanlar:

üçbeş (s. 20, 100, 154, 189, 190, 224, 287, 292, 322, 360), üç-beş (s. 60), üç beş (s. 12, 23, 62, 83, 112, 159, 165, 177, 190, 194, 209, 219, 230, 259-2, 260, 291, 322, 344, 371)

Birleşik, virgülle, kısa çizgiyle yazıldığı tespit edilen toplam 159 ikilemeyi incelediğimizde virgülün daha çok sayılarla kurulan ikilemelerde kullanıldığı ama bunun bir tutarlılık göstermediği görülmektedir. Virgülle, kısa çizgiyle ya da birleşik yazılan ikilemelerin kimilerinin aynı

zamanda ayrı yazılmış olduğu da görülmektedir. Birleşik yazılmasında kararlılık gösterilen ikileme “baş başa” ikilemesidir. Bunun yanı sıra eli kolu, üç beş ve yarım yamalak ikilemelerinde de birleşik yazılma eğilimi görülmektedir. Küçük Ağa romanında, ikileme yazım kuralına aykırı olarak yazılan ikileme sayısının az olmasından dolayı, yazarın ikilemeleri yazma yönteminin ortaya konulması konusunda, diğer bütün eserlerinin incelenmesinin daha sağlıklı bir sonuç sağlayacağı öngörülmektedir.

4. SONUÇ

Tarık Buğra'nın Küçük Ağa adlı romanı 373 sayfadan oluşmaktadır. Tekrarlarıyla birlikte romanda 1402 ikileme tespit edilmiştir. Bu ikilemelerden 524 tanesi yineleme biçiminde, 173 tanesi sayılarla, 16 tanesi m'li yapılarla oluşturulmuş olup 27 tanesi aralıklı ikilemedir. Romanda eş, karşıt ve yakın anlamlılık ilişkileriyle, ses benzerlikleriyle, farklı eklerle bir araya gelmiş ikilemeler ise 662 tanedir.

1402 ikilemeyi sayfa sayısı ile kıyasladığımızda sayfa başına 3,75 ikilemenin kullanılması, Türkçenin söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahip olan ikilemelerin Tarık Buğra tarafından ne kadar sık kullanıldığını göstermektedir.

Özellikle sayılarla kurulan ikilemelerin yazımında virgül ve çizgi kullanıldığı, bunun yanında bu ikilemelerin birleşik yazıldıkları da görülmüştür. Ancak ikileme yazım kuralları dışında yazıldığı tespit edilen ikilemelerin genellikle romanda bir kez geçmesi ve ikilemelerin yazımında tutarlılık görülmemesi nedeniyle yazarın bütün romanlarının incelenerek bir sonuca varılmasının daha sağlıklı olacağı öngörülmektedir.

İkilemelerin sıkça kullanılması; anlatımı güçlendirmekte, anlatıma ahenk ve şiirsellik katmaktadır. Soner Akpınar, “Tarık Buğra'nın Küçük Ağa metninde diyaloglar da dahil olmak üzere ve özellikle tasvir ve tahlil bölümlerinde, amatör bir okuyucunun bile gözünden kaçmayacak kadar ikilemelerden yararlandığı görülmektedir. Nicelik olarak baktığımızda ortalama her sayfada üç dört ikileme vardır. Öyle ki bunlar kimi zaman art arda sıralandığı için okuyucuda “şiir okuduğu” hissi uyandırmaktadır.” (Akpınar, 2008: s. 5) sözüyle bu savı desteklemektedir.

Akyalçın (2007, s. 1), ikileme biçimindeki söz öbeklerinin dilimizin anlatım olanaklarının genişlemesinin yanında güçlü, akıcı, şiirsel ve kıvrak bir anlatımın sağlanması bakımından çok önemli bir yere sahip olduğu aktarmıştır.

Tarık Buğra'nın eserini meydana getirirken atasözü, deyim, kalıp sözler ve diğer söz varlıklarının yanında ikilemeleri de bu kadar sık ve anlamı güçlendirecek, ahenk oluşturacak, anlama şiirsellik katacak biçimde kullanması dile ne kadar hâkim olduğunun ve dili ne kadar vurgulu, şiirsel, akıcı ve anlaşılır kullandığının da bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

1. AĞAKAY, M. A., 1953, İkizlemeler Üzerine, Türk Dili, 2 (16), 189-191.
2. AĞAKAY, M. A., 1954, Türkçede Kelime Koşmaları, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 2, 97-104.
3. AKPINAR, S., 2008, Küçük Ağa Romanında Şiir Dili Tekniklerinin Kullanılması, Türkbilgi, 16, 3-15.
4. AKSAN, Y., 2001, Türkçede Zaman Anlatımı ve Kimi İkileme Yapıları, XV. Dilbilim Kurultayı Bildirileri, 24-25 Mayıs 2001 İstanbul, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 115-122.
5. AKYALÇIN, N., 2007, Türkçe İkilemeler Sözlüğü Tanıklı, Ankara: Anı Yayıncılık, 1. Basım, ISBN: 978-9944-474-16-6.
6. AKYALÇIN, N., 2017, Pekiştirme Sözcükleri, Sıfat Tamlaması veya İkileme Midir?, Journal of Awareness, 2(1), 27- 33.
7. AKYALÇIN, N., 2019, Deyim ve İkileme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Homeros, 2(3), 83-94.
8. ATASOY, F. O., 2010, Türkçede Noktalama, İstanbul: Özel Kitaplar, 1. Baskı, ISBN: 605-61142-2-9.
9. AYDIN, H., 2019, Süreklilik Bildiriminde Tekrarların Kullanımı, X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı, 17-19 Ekim 2018 Eskişehir, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 180-190.
10. BUĞRA, T., 1963, Küçük Ağa, İstanbul: Yağmur Yayınları, 1. Baskı.
11. ÇAĞATAY, S., 1978, Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
12. EMRE, A. C., 1945, Türk Dilbilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
13. EREN, H., 1949, İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 7(2), 283-286.
14. GEÇGEL, H., 2003, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Ankara: Anı Yayıncılık, ISBN: 975-6956-96-8.
15. HATİBOĞLU, V., 1981, Türk Dilinde İkileme, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2. Baskı.
16. KORKMAZ, Z., 1992, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları, 1. Baskı.
17. ÖZLÜK, N., 2009, Tarık Buğra'nın Konusu Anadolu'da Geçen Roman ve Hikâyelerinde Görülen Yazarlar, Eserler ve Kahramanlar, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 26, 57-70.
18. ŞAHİN, H., 2019, Türkçede "M"li Tekrarlar Üzerine, Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2(2), 60-66.
19. TDK., 2019, Türkçe Sözlük, Yayın No: 642, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, ISBN 978-975-16-0070-7.
20. TEKİN, T., 1998, Orhon Yazıtları, İstanbul: Simurg Yayınevi.
21. TUNA, O. N., 1949, Türkçede Tekrarlar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 3(2-3), 429-447.
22. UZUN, N. E., 2006, Biçimbilim (Temel Kavramlar), İstanbul: Papatya Yayıncılık.
23. ÜSTÜNOVA, K., 1998, Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. 557, 464-470.
24. TDK, 2022, Yazım Kuralları-İkilemelerin Yazılışı [çevrim içi], Türk Dil Kurumu, <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/ikilemelerin-yazilisi> [Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022].